

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ
ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

Сучасні аспекти грошового обігу в Україні

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

студентка 4 курсу, групи 472-2

денної форми навчання

спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Толмач Діана Славівна_____

Керівник: професор кафедри фінансів і кредиту

Островська Наталія Степанівна_____

До захисту допущено на засіданні кафедри

протокол № ____ від ____ червня 2026 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту

_____*доц. Харабара В.М.*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГРОШОВОГО ОБІГУ І ЙОГО РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ	7
1.1. Суть, функції і форми грошового обігу	7
1.2. Механізм організації грошового обігу і його регулювання	11
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ГРОШОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ	16
2.1. Динаміка і структура грошової маси та грошових агрегатів	16
2.2. Оцінка впливу інструментів монетарної політики НБУ на грошовий обіг	23
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГРОШОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ	32
3.1. Ризики і виклики функціонування грошового обігу в умовах війни	32
3.2. Напрями вдосконалення грошового обігу і впровадження фінансових інновацій	37
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46

ВСТУП

У сучасних умовах трансформації національної економіки особливої ваги набуває дослідження функціонування грошового обігу як ключового елементу фінансової системи держави. Грошовий обіг забезпечує безперервність економічних процесів, впливає на рівень інфляції, інвестиційну активність, стабільність банківської системи і загальний макроекономічний розвиток країни. В Україні роль ефективного управління грошовим обігом суттєво зростає в умовах воєнного стану, коли економіка зазнає значних структурних змін, підвищується невизначеність і посилюються ризики фінансової нестабільності.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що повномасштабна війна суттєво вплинула на всі складові грошового обігу, включаючи структуру грошової маси, швидкість обігу грошей, рівень довіри до фінансових інститутів і ефективність монетарної політики Національного банку України. Зокрема, спостерігається зміна поведінки економічних суб'єктів, зростання попиту на готівкові кошти у кризові періоди, а також необхідність адаптації монетарних інструментів до нових умов функціонування економіки. Крім того, розвиток цифрових технологій і фінансових інновацій відкриває нові можливості для вдосконалення грошового обігу, що потребує наукового осмислення та оцінки їх потенціалу.

Важливість дослідження також підсилюється необхідністю забезпечення фінансової стійкості держави, ефективного функціонування банківської системи і створення умов для післявоєнного економічного відновлення. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз сучасного стану грошового обігу, виявлення основних проблем його функціонування і обґрунтування перспективних напрямів розвитку з урахуванням як внутрішніх, так і зовнішніх викликів.

Таким чином, дослідження грошового обігу в Україні є своєчасним і необхідним, оскільки дозволяє комплексно оцінити вплив воєнних і економічних

факторів на фінансову систему, визначити ефективність застосування монетарних інструментів і сформувати науково обґрунтовані рекомендації щодо підвищення стабільності й ефективності грошового обігу в сучасних умовах.

Метою дослідження є комплексний аналіз сучасного стану грошового обігу в Україні, оцінка впливу воєнних факторів на його функціонування, а також обґрунтування напрямів його вдосконалення і розвитку з урахуванням впровадження фінансових інновацій.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

- розкрити теоретичні засади та економічну сутність грошового обігу;
- дослідити нормативно-правове забезпечення функціонування грошового обігу в Україні;
- проаналізувати сучасний стан грошового обігу і динаміку його основних показників;
- оцінити інструменти монетарної політики НБУ та їх ефективність;
- дослідити вплив воєнних дій на грошову масу, банківську систему та довіру учасників фінансового ринку;
- визначити основні ризики і виклики функціонування грошового обігу в умовах війни;
- обґрунтувати перспективні напрями вдосконалення грошового обігу;
- оцінити потенціал впровадження фінансових інновацій у сфері грошового обігу.

Об'єктом дослідження є грошовий обіг в Україні як складова фінансової системи держави.

Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі організації і регулювання грошового обігу, а також механізми його функціонування в умовах воєнного стану і впливу фінансових інновацій.

У процесі дослідження теоретичних і практичних аспектів функціонування грошового обігу в Україні використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Зокрема, методи теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу застосовано для розкриття сутності грошового

обігу, визначення його ролі в економічній системі і узагальнення наукових підходів до його дослідження. Історичний і логічний методи використано при дослідженні еволюції грошового обігу і нормативно-правового забезпечення його функціонування в Україні. За допомогою економіко-статистичних методів здійснено аналіз динаміки основних показників грошового обігу, зокрема обсягів рефінансування банків, операцій з депозитними сертифікатами і змін процентних ставок. Порівняльний метод застосовано для оцінки змін показників у часовому розрізі, зокрема визначення темпів приросту і виявлення тенденцій розвитку грошового обігу. Системний підхід дозволив розглянути грошовий обіг як цілісну систему, що функціонує під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, зокрема в умовах воєнного стану. Метод факторного аналізу використано для визначення впливу воєнних дій, макроекономічних змін та поведінкових чинників на стан грошового обігу та ефективність монетарної політики. Методи узагальнення та прогнозування застосовано при обґрунтуванні перспективних напрямів удосконалення грошового обігу та оцінці потенціалу впровадження фінансових інновацій. Таким чином, використання зазначених методів забезпечило комплексність, обґрунтованість і достовірність результатів дослідження.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України, що регулюють функціонування грошового обігу та банківської системи, зокрема Конституція України, закони України «Про Національний банк України», «Про платіжні послуги», а також нормативні документи Національного банку України. У процесі дослідження використано офіційні статистичні дані та аналітичні матеріали Національного банку України, Державної служби статистики України. Важливим джерелом інформації стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань грошового обігу, монетарної політики, поведінкової економіки та фінансових інновацій, а також монографії, статті у фахових економічних виданнях і матеріали науково-практичних конференцій. Крім того, у дослідженні використано електронні

ресурси, що містять актуальну інформацію щодо стану фінансового ринку та особливостей функціонування грошового обігу в умовах воєнного стану.

Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновку і списку використаних джерел. Обсяг роботи займає 50 сторінок. Список використаної літератури включає 43 джерела.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГРОШОВОГО ОБІГУ І ЙОГО РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ

1.1. Суть, функції і форми грошового обігу

Грошовий обіг є фундаментальною складовою функціонування будь-якої економічної системи, оскільки забезпечує безперервний рух вартості у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання. Саме через механізми грошового обігу реалізуються економічні відносини між суб'єктами господарювання, домогосподарствами та державою, що визначає його ключову роль у підтриманні макроекономічної рівноваги і фінансової стабільності країни.

У сучасних умовах трансформації економіки, розвитку цифрових технологій і зростання ролі безготівкових розрахунків суть грошового обігу набуває нових характеристик. Традиційні підходи до трактування грошей і їх руху доповнюються інноваційними формами, що змінюють структуру платіжних систем, швидкість обігу коштів і способи взаємодії економічних агентів. Водночас зберігається базова економічна природа грошового обігу як системи організованого руху грошей у готівковій і безготівковій формах.

У науковій економічній літературі суть грошового обігу розглядається через призму еволюції грошей, їх функціонального призначення та ролі у відтворювальних процесах економіки. Результати досліджень як класичних, так і сучасних учених свідчать про багатогранність цієї категорії.

Зокрема, у дослідженні В. Ясишеної акцентується, що грошовий обіг є результатом еволюційного розвитку форм грошей, який обумовлений потребами суспільного виробництва, а зміна форм грошей (від товарних до кредитних і депозитних) безпосередньо впливає на організацію грошового обігу та його ефективність [43].

Водночас у працях класичної економічної теорії, зокрема підходах К. Маркса, суть грошей і грошового обігу розкривається через виконання ними

функцій. Саме функціональний підхід дозволяє пояснити рух грошей у процесі обміну та їх роль у забезпеченні еквівалентності економічних відносин [26].

Представники неокласичної школи, зокрема К. Макконнелл і С. Брю, визначають гроші як універсальний засіб обміну, що забезпечує ефективність ринкових трансакцій, знижує витрати обігу та сприяє розвитку ринкової економіки [1]. У цьому контексті грошовий обіг виступає механізмом реалізації ринкових відносин.

Сучасні дослідження підкреслюють системний характер грошового обігу. Зокрема, встановлено, що гроші є: «найдинамічнішим елементом економічної системи», а їх обіг формує своєрідну «кровоносну систему економіки», забезпечуючи рух доходів і витрат між усіма суб'єктами господарювання [39]. Це підкреслює їх ключову роль у підтриманні макроекономічної рівноваги.

О.О. Белінський наголошує, що грошовий обіг варто розглядати як організований процес руху грошей, який охоплює всі стадії відтворення – виробництво, розподіл, обмін і споживання. Саме через цей процес забезпечується безперервність економічного кругообігу та взаємозв'язок між різними секторами економіки [5].

Крім того, у сучасних теоретичних підходах (зокрема, концепції Дж. Хікса) підкреслюється, що сутність грошей визначається їх використанням у реальних економічних процесах, тобто через їх здатність виступати універсальним засобом обміну та вимірювання вартості.

Таким чином, узагальнюючи результати наукових досліджень, можна зробити висновок, що грошовий обіг є складною економічною категорією, яка відображає організований рух грошей у процесі суспільного відтворення та виконує ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування економіки, її стабільності та розвитку.

Функціональне призначення грошового обігу розкривається через функції грошей, які реалізуються у процесі їх безперервного руху. Саме через виконання відповідних функцій гроші забезпечують взаємозв'язок між усіма стадіями

суспільного відтворення та формують основу ефективного функціонування економіки.

Передусім, грошовий обіг забезпечує реалізацію функції міри вартості, відповідно до якої гроші виступають універсальним інструментом оцінки вартості товарів і послуг. У межах цієї функції формується система цін, що є ключовим орієнтиром для економічних рішень суб'єктів господарювання. Завдяки цьому грошовий обіг створює інформаційну основу для функціонування ринку.

Не менш важливою є функція засобу обігу, яка відображає роль грошей як посередника в процесі товарного обміну. У цьому випадку грошовий обіг забезпечує безперервність актів купівлі-продажу, скорочує транзакційні витрати та підвищує ефективність економічних відносин. Саме ця функція визначає динамічний характер руху грошей у ринковій економіці.

У сучасних умовах значного розвитку набуває функція засобу платежу, яка пов'язана з обслуговуванням кредитних відносин і відстрочених платежів. Грошовий обіг у цій функції забезпечує виконання фінансових зобов'язань між суб'єктами економіки, включаючи виплату заробітної плати, податків, кредитів та інших платежів. Це підкреслює його роль у забезпеченні фінансової дисципліни та стабільності.

Функція засобу нагромадження (збереження вартості) також є важливою складовою грошового обігу. Вона дозволяє акумулювати фінансові ресурси, трансформувати заощадження в інвестиції та забезпечувати економічне зростання. Через механізми грошового обігу відбувається перерозподіл тимчасово вільних коштів між секторами економіки.

Крім того, у відкритій економіці реалізується функція світових грошей, яка забезпечує обслуговування міжнародних економічних відносин. У цьому контексті грошовий обіг виходить за межі національної економіки, сприяючи розвитку зовнішньої торгівлі, руху капіталу та інтеграції у світову фінансову систему.

Таким чином, функції грошового обігу мають взаємопов'язаний характер: реалізація кожної з них підсилює інші, формуючи єдину систему забезпечення економічних процесів. Саме через виконання цих функцій грошовий обіг виступає ключовим інструментом регулювання економіки, впливаючи на рівень цін, обсяги виробництва, інвестиційну активність і загальну макроекономічну стабільність.

Форми грошового обігу відображають способи організації руху грошей у економіці залежно від характеру платіжних відносин, рівня розвитку фінансової системи та технологічних умов. У сучасній економічній науці прийнято виокремлювати готівкову, безготівкову і електронну (цифрову) форми грошового обігу, які взаємодіють між собою та формують єдину платіжну систему держави (рис. 1.1).

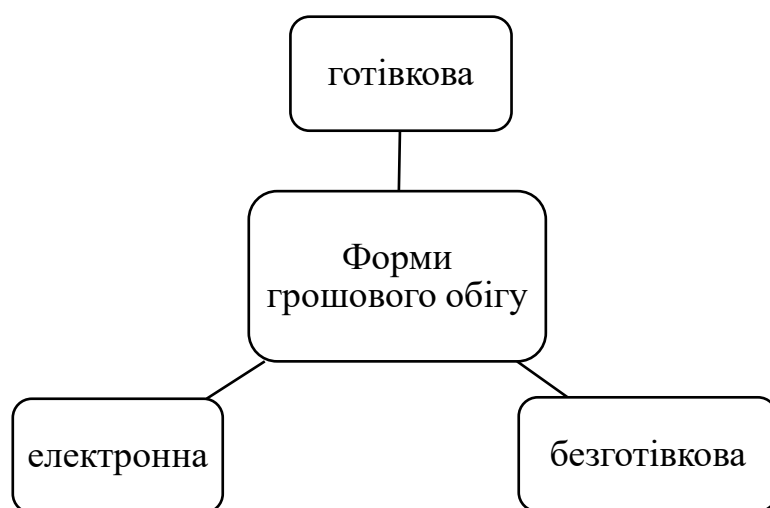

Рис. 1.1. Форми грошового обігу

Найбільш традиційною є готівкова форма грошового обігу, яка передбачає рух грошей у вигляді банкнот і монет. Вона обслуговує, передусім, розрахунки між населенням, а також частково використовується у сфері малого бізнесу. Готівковий обіг характеризується високою ліквідністю і простотою використання, однак водночас пов'язаний із більшими витратами на обслуговування (емісія, транспортування, зберігання) і нижчим рівнем контролю з боку держави.

Домінуючою у сучасних умовах є безготівкова форма грошового обігу, яка здійснюється через банківські рахунки шляхом переказу коштів. Безготівкова форма включає розрахунки за допомогою платіжних доручень, чеків, банківських карток та інших фінансових інструментів. Безготівковий обіг забезпечує значне зниження трансакційних витрат, підвищення швидкості розрахунків і прозорості фінансових потоків. Саме ця форма є основою функціонування банківської системи і важливим інструментом державного регулювання економіки.

В умовах цифровізації економіки стрімко розвивається електронна (цифрова) форма грошового обігу, яка базується на використанні інформаційних технологій. До неї належать електронні гроші, інтернет-банкінг, мобільні платежі і фінтех-рішення. Ця форма суттєво трансформує традиційні механізми грошового обігу, забезпечуючи миттєвість операцій, глобальність доступу та інтеграцію фінансових послуг. Водночас електронна (цифрова) форма породжує нові виклики, зокрема пов'язані з кібербезпекою, захистом даних і регуляторним наглядом.

Варто зазначити, що у сучасній економіці чіткої межі між формами грошового обігу практично не існує, оскільки вони тісно взаємопов'язані і взаємодоповнюють одна одну. Наприклад, готівкові кошти можуть трансформуватися у безготівкові через банківську систему, а безготівкові – в електронні через цифрові платіжні сервіси.

Таким чином, форми грошового обігу відображають рівень розвитку економіки і фінансової інфраструктури країни. Їх еволюція свідчить про поступовий перехід від матеріальних до цифрових форм грошей, що визначає сучасні тенденції функціонування грошового обігу і формує передумови для подальших інновацій у фінансовій сфері.

1.2. Механізм організації грошового обігу і його регулювання

Механізм організації грошового обігу є ключовим елементом функціонування фінансової системи держави, оскільки саме через нього

забезпечується впорядкований, безперервний і ефективний рух грошових потоків в економіці. На відміну від сутнісного розуміння грошового обігу, яке розкриває його економічну природу, механізм організації відображає практичні аспекти його функціонування, включаючи інституційне забезпечення, інструменти, форми і методи регулювання.

У сучасних умовах грошовий обіг не є стихійним процесом, а виступає об'єктом цілеспрямованого державного впливу. Його організація здійснюється через діяльність центрального банку, банківської системи і платіжної інфраструктури, що забезпечують емісію грошей, проведення розрахунків, контроль за грошовими потоками і підтримання стабільності національної валюти. Від ефективності функціонування цього механізму значною мірою залежить рівень інфляції, фінансова стабільність і загальна макроекономічна рівновага.

Особливої актуальності питання організації та регулювання грошового обігу набувають в умовах економічної нестабільності, кризових явищ і структурних трансформацій, зокрема в Україні в період воєнного стану та цифровізації фінансової системи [6]. У таких умовах посилюється роль монетарної політики, вдосконалюються інструменти контролю грошової маси, розвиваються платіжні системи та впроваджуються інноваційні фінансові технології.

Механізм організації грошового обігу являє собою сукупність взаємопов'язаних інститутів, інструментів, форм і методів, за допомогою яких забезпечується емісія, рух, розподіл і регулювання грошових потоків в економіці. Його економічна сутність полягає у створенні впорядкованої системи функціонування грошей, яка забезпечує безперервність процесів відтворення та стабільність фінансової системи.

На відміну від самого грошового обігу як об'єктивного економічного процесу, механізм його організації має інституційно-регуляторний характер, оскільки формується під впливом державної політики, рівня розвитку банківської системи та фінансової інфраструктури.

Механізм організації грошового обігу функціонує як цілісна система, у якій:

- центральний банк здійснює емісію грошей та визначає параметри монетарної політики;
- банківська система трансформує грошову масу через кредитування та розрахунки;
- суб'єкти економіки забезпечують рух грошей у процесі господарської діяльності;
- платіжна інфраструктура забезпечує технічну реалізацію обігу;
- держава через регуляторні інструменти підтримує стабільність грошової системи (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Механізм організації грошового обігу

Таким чином, механізм організації грошового обігу забезпечує не лише рух грошей, але й контроль за їх обсягом, швидкістю обігу та структурою, що безпосередньо впливає на інфляцію, економічне зростання та фінансову стабільність.

Механізм організації грошового обігу формується як цілісна система, що охоплює низку взаємопов'язаних елементів, кожен з яких виконує специфічну функцію у забезпеченні ефективного руху грошових потоків.

Передусім, важливу роль відіграють суб'єкти грошового обігу, які забезпечують функціонування всієї системи. Центральне місце серед них займає центральний банк, який виступає емісійним центром держави, реалізує грошово-кредитну політику та здійснює регулювання грошової маси [8]. Комерційні банки виконують функцію фінансових посередників, забезпечуючи акумуляцію та перерозподіл грошових ресурсів через кредитування та розрахункові операції. Небанківські фінансові установи доповнюють банківський сектор, надаючи спеціалізовані фінансові послуги. Підприємства та домогосподарства виступають основними учасниками економічних відносин, формуючи попит і пропозицію грошей, тоді як держава здійснює загальне регулювання та впливає на грошові потоки через бюджетну політику.

Об'єктивною основою функціонування механізму є об'єкти грошового обігу, тобто самі форми існування грошей. До них належать готівкові гроші у вигляді банкнот і монет, які забезпечують переважно роздрібні розрахунки, безготівкові кошти, що обліковуються на банківських рахунках і домінують у сучасній економіці, а також електронні гроші, які функціонують у цифровому середовищі та забезпечують швидкі та зручні платежі.

Ключову роль у функціонуванні системи відіграють інструменти організації та регулювання грошового обігу, за допомогою яких держава впливає на обсяг, структуру та динаміку грошової маси. Емісія грошей визначає пропозицію грошей в економіці, процентна ставка впливає на вартість кредитних ресурсів і інвестиційну активність, операції на відкритому ринку дозволяють регулювати ліквідність банківської системи, норми обов'язкових резервів

контролюють кредитний потенціал банків, а валютне регулювання забезпечує стабільність національної грошової одиниці у зовнішньоекономічних відносинах.

Важливим структурним елементом є форми грошового обігу, які визначають способи руху грошей. Готівкова форма використовується у повсякденних розрахунках і характеризується простотою, безготівкова форма забезпечує швидкість і прозорість фінансових операцій, а електронна форма відображає сучасні тенденції цифровізації та інтеграції фінансових технологій у грошовий обіг.

Не менш значущою є платіжна інфраструктура, яка забезпечує технічну основу функціонування грошового обігу. Вона включає платіжні системи, що організовують переказ коштів між суб'єктами, банківські рахунки як інструмент обліку та зберігання грошей, а також цифрові платформи та сервіси, які забезпечують доступ до фінансових операцій у режимі реального часу.

Завершальним елементом виступає нормативно-правове забезпечення, яке формує правове поле функціонування грошового обігу. Воно охоплює законодавчі акти у сфері грошово-кредитної політики, а також регуляторні документи центрального банку, що встановлюють правила здійснення розрахунків, емісії грошей, банківської діяльності та контролю за фінансовими потоками.

Таким чином, кожен із зазначених елементів виконує окрему функцію, але лише у взаємодії вони формують ефективний механізм організації грошового обігу, який забезпечує стабільність фінансової системи та безперервність економічних процесів.

Отже, механізм організації грошового обігу є складною багаторівневою системою, що поєднує інституційні, економічні та технологічні елементи. Його ефективність визначає здатність держави забезпечувати стабільність національної валюти, контроль інфляційних процесів та сприяти сталому економічному розвитку.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ГРОШОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ

2.1. Динаміка і структура грошової маси та грошових агрегатів

Дослідження динаміки та структури грошової маси є одним із ключових аспектів аналізу сучасного стану грошового обігу в Україні. Грошова маса відображає загальну кількість грошей, що перебувають в обігу, включно з готівковими та безготівковими коштами, і є основою для оцінки ліквідності економіки, рівня монетизації та ефективності функціонування фінансової системи.

Вивчення структури грошової маси здійснюється через грошові агрегати – сукупності грошових коштів, класифіковані за ступенем ліквідності та формою зберігання. Аналіз змін грошових агрегатів дозволяє оцінити тенденції розвитку готівкового та безготівкового обігу, динаміку депозитів населення та підприємств, а також вплив монетарної політики на економіку.

Для оцінки впливу грошово-кредитної політики на економіку України доцільно проаналізувати динаміку грошової бази як ключового індикатора пропозиції грошей. Грошова база відображає обсяг первинної ліквідності, що формується центральним банком, і є основою для подальшого мультиплікативного розширення грошової маси.

У табл. 2.1 представлено динаміку грошової бази та її основних компонентів в Україні за 2023 – 2025 роки.

Аналіз наведених даних свідчить про загальну тенденцію до зростання грошової бази протягом досліджуваного періоду. Так, у 2023 році її обсяг становив 976,9 млрд грн, що на 23,3% більше порівняно з попереднім роком. У 2024 році темпи зростання суттєво уповільнилися до 7,7%, а обсяг грошової бази досяг 1052,1 млрд грн. У 2025 році спостерігається певне прискорення зростання – до 11,6%, що забезпечило збільшення грошової бази до 1174,5 млрд грн. Така

динаміка свідчить про перехід від активної емісійної політики до більш поміркованого регулювання грошової пропозиції.

Таблиця 2.1

Динаміка грошової бази за 2023 – 2025 роки, млрд грн [13]

Грошові агрегати	2023 рік	Темп приросту, 2023 до 2022 року, %	2024 рік	Темп приросту, 2024 до 2023 року, %	2025 рік	Темп приросту, 2025 до 2024 року, %
Грошова база, в т.ч.	976,9	23,3	1052,1	7,7	1174,5	11,6
готівкові кошти, випущені в обіг	764,4	6,9	822,4	7,6	916,2	12,6
переказні депозити інших депозитних корпорацій	212,2	174,8	229,1	8,0	248,1	8,2
переказні депозити інших секторів економіки	0,3	84,7	0,5	65,1	0,2	-70,5

Структурний аналіз показує, що домінуючим компонентом грошової бази залишаються готівкові кошти, випущені в обіг. Їх обсяг зростає стабільними темпами: на 6,9% у 2023 році, 7,6% у 2024 році та 12,6% у 2025 році, досягнувши 916,2 млрд грн. Це свідчить про збереження високої ролі готівки в економіці, що зумовлено як поведінковими факторами населення в умовах невизначеності, так і особливостями функціонування економіки в період воєнного стану.

Водночас найбільш волатильним елементом є переказні депозити інших депозитних корпорацій. У 2023 році ці депозити продемонстрували різке зростання на 174,8%, що пов'язано зі змінами в політиці рефінансування банків, накопиченням ліквідності в банківській системі. У наступні роки їх динаміка

стабілізувалася, і темпи приросту становили 8,0% у 2024 році та 8,2% у 2025 році, що свідчить про поступове вирівнювання ліквідності банківського сектору.

Щодо переказних депозитів інших секторів економіки, їх частка у структурі грошової бази є незначною та характеризується високою мінливістю. Після зростання у 2023 – 2024 роках (на 84,7% та 65,1% відповідно), у 2025 році відбулося різке скорочення на 70,5%, що свідчить про перерозподіл коштів та зміну поведінки економічних агентів.

Динаміка грошової бази в Україні у 2023 – 2025 роках характеризується помірним зростанням із тенденцією до стабілізації. При цьому структура грошової бази залишається орієнтованою на готівкові кошти, що вказує на збереження певних дисбалансів у розвитку безготівкового сегмента і обмежену трансформацію ліквідності в економіці. Такі тенденції відображають особливості реалізації грошово-кредитної політики в умовах макроекономічної нестабільності і структурних змін фінансової системи України.

Для комплексної оцінки сучасного стану грошового обігу в Україні важливим є аналіз динаміки грошових агрегатів, які відображають структуру грошової маси за рівнем ліквідності. Саме через систему агрегатів (M0, M1, M2, M3) можна оцінити співвідношення готівкових і безготівкових коштів, рівень розвитку фінансового посередництва, а також ефективність монетарної політики.

У табл. 2.2 наведено динаміку основних грошових агрегатів в Україні за 2023 – 2025 роки.

Таблиця 2.2

Динаміка грошових агрегатів за 2023 – 2025 роки, млрд грн [13]

Грошові агрегати	2023 рік	2024 рік	Темп приросту, 2024 до 2023 року, %	2025 рік	Темп приросту, 2025 до 2024 року, %
M0	716,2	759,8	106,1	866,9	114,1
M1	1863,2	2129,3	114,3	2524,5	118,6
M2	3076,3	3487,9	113,4	4020,8	115,3
M3	3077,2	3488,4	113,4	4021,3	115,3

Питома вага М0 у М3, %	23,3	21,8	93,5	21,6	99,0
Питома вага М0 у М1, %	38,4	35,7	92,9	34,3	96,2

Аналіз даних свідчить про стійку тенденцію до зростання всіх грошових агрегатів упродовж досліджуваного періоду. Зокрема, агрегат М0 (готівка в обігу) зріс з 716,2 млрд грн у 2023 році до 759,8 млрд грн у 2024 році (на 6,1%), а у 2025 році – до 866,9 млрд грн (на 14,1%). Це свідчить про активне збільшення готівкової складової, особливо у 2025 році, що зумовлено зростанням попиту на ліквідні активи.

Водночас агрегат М1, який включає готівку та переказні депозити, демонструє більш високі темпи зростання: на 14,3% у 2024 році та на 18,6% у 2025 році. Його обсяг досяг 2524,5 млрд грн, що свідчить про активізацію платіжного обігу і збільшення коштів на поточних рахунках. Це є ознакою певного пожвавлення економічної активності і підвищення ролі банківської системи у забезпеченні розрахунків.

Агрегати М2 і М3, які відображають ширшу грошову масу, також зростають стабільними темпами (13,4% у 2024 році і 15,3% у 2025 році). Практично однакові значення М2 і М3 свідчать про незначну частку інших ліквідних інструментів поза межами банківської системи, що характерно для економіки з обмеженим розвитком фінансового ринку.

Особливу увагу привертає зміна структурних показників. Питома вага агрегату М0 у М3 зменшилася з 23,3% у 2023 році до 21,6% у 2025 році, а у складі М1 – з 38,4% до 34,3%. Це свідчить про поступове скорочення ролі готівки та зростання частки безготівкових коштів, що є позитивною тенденцією з точки зору розвитку фінансової системи та підвищення прозорості економіки.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що у 2023 – 2025 роках грошова маса в Україні демонструє стійке зростання, при цьому відбуваються поступові структурні зміни у напрямі збільшення частки безготівкових коштів. Це свідчить про посилення ролі банківської системи та розвиток безготівкового обігу, що є

важливим результатом реалізації грошово-кредитної політики та цифровізації фінансового сектору.

Для поглибленого аналізу структури грошової маси важливим є дослідження внутрішнього складу грошових агрегатів, що дозволяє оцінити джерела формування ліквідності, рівень довіри до банківської системи та ступінь доларизації економіки.

У табл. 2.3 наведено деталізовану структуру грошових агрегатів в Україні за 2023 – 2025 роки, що дає змогу простежити зміни у співвідношенні готівкових коштів, депозитів у національній та іноземній валюті, а також інших фінансових інструментів.

Таблиця 2.3

Динаміка та склад грошових агрегатів за 2023 – 2025 роки, млрд грн [13]

Грошові агрегати	Готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями (M0)	M1 – M0		M2-M1		M3-M2	
		переказні депозити в національній валюті	переказні депозити в іноземній валюті	інші депозити у національній валюті	інші депозити в іноземній валюті	боргові цінні папери у національній валюті	боргові цінні папери в іноземній валюті
2023	716,2	1147	498,6	481,7	232,9	0,03	0,7
2024	759,8	1369,5	590,8	514,4	253,4	0,05	0,5
Темп приросту, 2024 до 2023 року, %	106,1	119,4	118,5	106,8	108,8	166,7	71,4
2025	866,9	1657,5	646,9	610,9	238,6	0,09	0,4
Темп приросту, 2025 до 2024 року, %	114,1	121,0	109,5	118,8	94,2	180,0	80,0

Аналіз показує, що протягом досліджуваного періоду спостерігається стійке зростання готівкових коштів (M0): з 716,2 млрд грн у 2023 році до 866,9 млрд грн у 2025 році. Темпи приросту прискорюються (з 6,1% у 2024 році до 14,1% у 2025 році), що свідчить про підвищений попит на ліквідні активи і збереження значної ролі готівки в економіці.

Водночас найбільш динамічним елементом структури є переказні депозити в національній валюті (M1 – M0), які зросли з 1147 млрд грн у 2023 році до 1657,5 млрд грн у 2025 році. Темпи їх приросту залишаються високими (19,4% у 2024 році та 21,0% у 2025 році), що свідчить про активізацію безготівкових розрахунків та зростання довіри до банківської системи.

Переказні депозити в іноземній валюті також демонструють зростання (з 498,6 млрд грн до 646,9 млрд грн), проте темпи їх приросту дещо знижуються (з 18,5% до 9,5%), що свідчить про поступове зменшення доларизації або стабілізацію валютних очікувань населення та бізнесу.

Інші депозити в національній валюті (M2 – M1) зростають помірними темпами (6,8% у 2024 році та 18,8% у 2025 році), досягнувши 610,9 млрд грн. Це свідчить про поступове збільшення строкових заощаджень, що є позитивною тенденцією для формування інвестиційного ресурсу економіки.

Натомість інші депозити в іноземній валюті демонструють нестабільну динаміку: після зростання у 2024 році (на 8,8%) у 2025 році відбулося скорочення на 5,8%. Це пов'язано з переорієнтацією вкладників на гривневі інструменти та зміною валютної структури заощаджень.

Сегмент боргових цінних паперів залишається незначним у структурі грошових агрегатів, хоча спостерігається зростання їх обсягів у національній валюті (на 66,7% у 2024 році та 80,0% у 2025 році). Водночас інструменти в іноземній валюті скорочуються, що свідчить про обмежений розвиток цього сегмента і перевагу традиційних банківських інструментів.

Отже, структура грошових агрегатів в Україні у 2023 – 2025 роках характеризується зростанням ролі безготівкових коштів, особливо в національній валюті, та поступовим зниженням значення валютних компонентів. Це свідчить про зміцнення банківської системи, підвищення рівня фінансової стабільності та ефективність заходів грошово-кредитної політики, спрямованих на дедоларизацію економіки та розвиток внутрішнього фінансового ринку.

Для оцінки впливу грошово-кредитної політики на макроекономічну стабільність доцільно проаналізувати взаємозв'язок між динамікою грошової

маси і рівнем інфляції. Одним із ключових індикаторів у цьому контексті є грошовий агрегат М3, який відображає загальний обсяг ліквідних ресурсів в економіці, а також індекс споживчих цін, що характеризує зміну загального рівня цін. На рис. 2.2 представлено динаміку рівня інфляції та обсягу агрегату М3 в Україні за 2023 – 2025 роки.

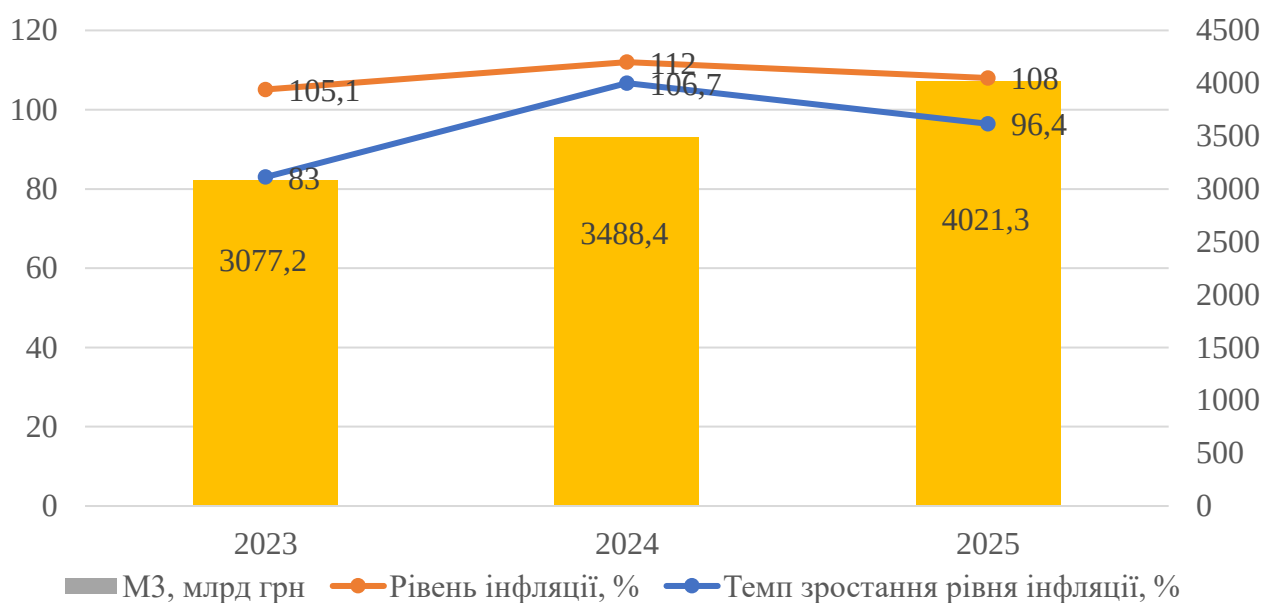

Рис. 2.2. Динаміка рівня споживчих цін та грошового агрегату М3 за 2023 – 2025 роки [13]

Аналіз наведених даних свідчить про загальну тенденцію до зростання грошової маси при одночасній нестабільній динаміці інфляційних процесів. Зокрема, у 2023 році рівень інфляції становив 105,1%, що відповідало відносно помірному зростанню цін, тоді як обсяг грошового агрегату М3 досяг 3077,2 млрд грн. У 2024 році спостерігається прискорення інфляції до 112%, а темп її зростання становив 106,7%, що відображає посилення інфляційного тиску в економіці. Водночас грошова маса зросла до 3488,4 млрд грн, тобто на 13,4%, що свідчить про активізацію монетарного стимулювання або збільшення ліквідності банківської системи.

У 2025 році ситуація дещо стабілізується: рівень інфляції знижується до 108%, а темп її зростання уповільнюється до 96,4%. Це є результатом посилення заходів грошово-кредитної політики, спрямованих на стримування інфляційних

процесів. Водночас агрегат МЗ продовжує зростати, досягнувши 4021,3 млрд грн (приріст близько 15,3%), що свідчить про подальше розширення грошової пропозиції.

Отже, між динамікою грошової маси та рівнем інфляції простежується певний взаємозв'язок, однак він не є лінійним і залежить від комплексу додаткових факторів, зокрема швидкості обігу грошей, структурних змін в економіці, валютних коливань та очікувань економічних агентів. Зростання агрегату МЗ у досліджуваній період супроводжувалося як посиленням інфляції (у 2024 році), так і її частковою стабілізацією (у 2025 році), що свідчить про важливу роль ефективної монетарної політики у забезпеченні цінової стабільності.

2.2. Оцінка впливу інструментів монетарної політики НБУ на грошовий обіг

Ефективне функціонування грошового обігу значною мірою визначається характером та результативністю грошово-кредитної політики центрального банку. В Україні ключову роль у цьому процесі відіграє Національний банк України, який через систему інструментів регулює обсяг грошової маси, вартість кредитних ресурсів та рівень ліквідності банківської системи. Саме від узгодженості та своєчасності застосування цих інструментів залежить стабільність національної валюти, контроль над інфляційними процесами і загальна макроекономічна рівновага.

У сучасних умовах, що характеризуються високим рівнем економічної невизначеності і впливом воєнних факторів, роль монетарної політики суттєво посилюється. Національний банк України активно використовує такі інструменти, як облікова ставка, операції на відкритому ринку, нормативи обов'язкового резервування і валютні інтервенції з метою стабілізації грошового ринку та забезпечення керованості грошового обігу. Водночас ефективність цих

заходів проявляється через їх вплив на ключові макроекономічні показники – грошову масу, інфляцію, процентні ставки та кредитну активність.

Важливим інструментом реалізації грошово-кредитної політики є процентна політика центрального банку, ключовим елементом якої виступає облікова ставка. Саме через зміну її рівня Національний банк України здійснює вплив на вартість кредитних ресурсів, рівень ліквідності банківської системи та динаміку грошового обігу. Поряд із цим, важливим індикатором фактичної вартості ресурсів для банків є середньозважена ставка за всіма інструментами рефінансування.

На рис. 2.3 представлено динаміку облікової ставки та середньозваженої ставки рефінансування банків в Україні за 2023 – 2025 роки.

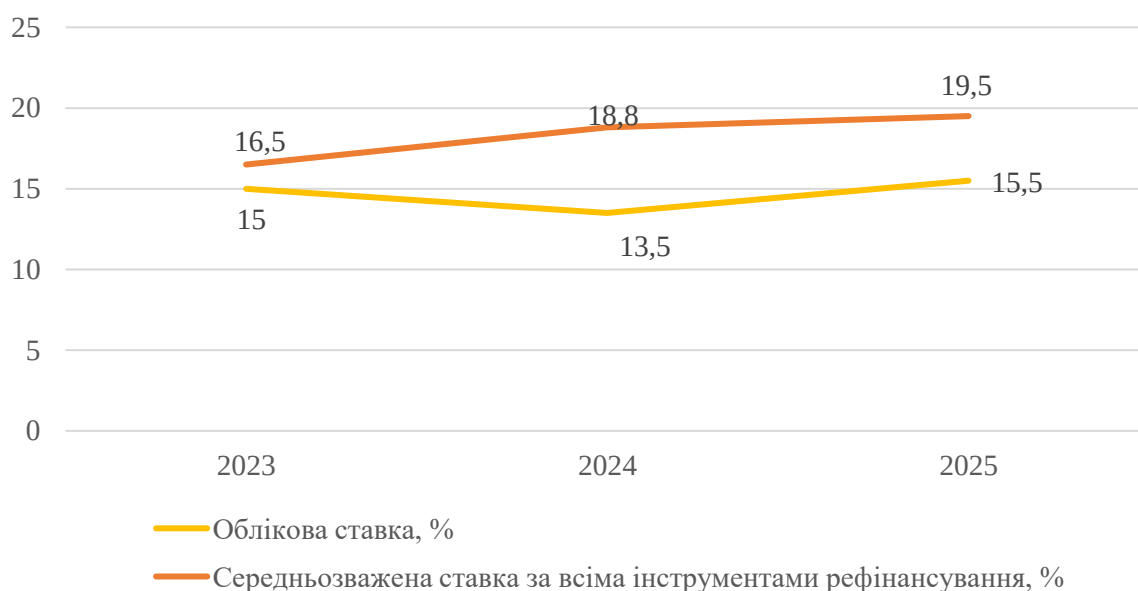

Рис. 2.3. Динаміка облікової ставки та середньозваженої ставки за всіма інструментами рефінансування банків, станом на кінець періоду [13]

Аналіз наведених даних свідчить про зміну параметрів процентної політики в умовах адаптації до макроекономічних викликів. У станом на кінець 2023 року облікова ставка становила 15%, тоді як середньозважена ставка рефінансування була дещо вищою – 16,5%, що відображало загалом жорсткі монетарні умови, спрямовані на стримування інфляції та стабілізацію фінансової системи.

У 2024 році спостерігається зниження облікової ставки до 13,5% станом на кінець періоду, що свідчить про певне пом'якшення монетарної політики з боку Національний банк України. Однак, попри це, середньозважена ставка за інструментами рефінансування зросла до 18,8%. Така розбіжність пояснюється підвищеними ризиками в банківській системі, зміною структури інструментів рефінансування, збільшенням вартості довгострокових ресурсів, що фактично обмежувало доступ банків до дешевої ліквідності.

У 2025 році відбувається повторне підвищення облікової ставки до 15,5% станом на кінець періоду, що свідчить про повернення до більш жорсткої монетарної політики у відповідь на інфляційні ризики чи валютні коливання. Водночас середньозважена ставка рефінансування продовжує зростати і досягає 19,5%, що підтверджує збереження високої вартості кредитних ресурсів для банківського сектору.

Отже, у 2023 – 2025 роках процентна політика характеризувалася певною нестабільністю і асиметрією між ключовою ставкою та фактичною вартістю рефінансування. Незважаючи на тимчасове пом'якшення у 2024 році, загальна тенденція свідчить про збереження жорстких монетарних умов, що обмежує кредитну активність, але водночас сприяє стримуванню інфляційних процесів та підтримці стабільності грошового обігу.

Одним із ключових інструментів підтримання ліквідності банківської системи є операції центрального банку з рефінансування, які дозволяють регулювати обсяг грошових ресурсів в економіці та впливати на грошовий обіг. Через механізм надання і вилучення коштів Національний банк України забезпечує стабільність функціонування банківського сектору і реалізацію цілей монетарної політики.

На рис. 2.4 представлено динаміку обсягів операцій НБУ з рефінансування банків за 2023 – 2025 роки, зокрема загальний обсяг залучених коштів, наданих коштів та їх сальдо.

Аналіз наведених даних свідчить про суттєве домінування операцій із залучення коштів над операціями з їх надання упродовж усього досліджуваного

періоду. Так, у 2023 році загальний обсяг залучених коштів становив 86 576,9 млн грн, тоді як обсяг наданих коштів був мінімальним – лише 0,3 млн грн, що сформувало значне позитивне сальдо на рівні 86 576,6 млн грн. Така ситуація вказує на надлишкову ліквідність у банківській системі та активне використання НБУ інструментів її стерилізації.

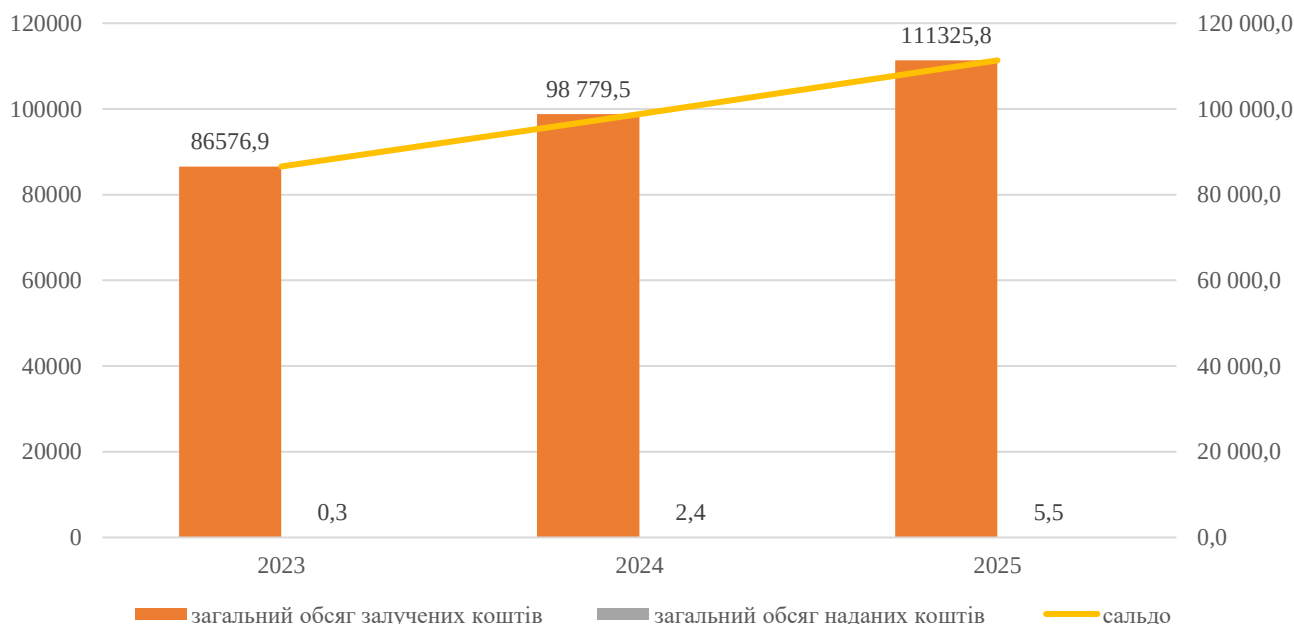

Рис. 2.4. Динаміка обсягів операцій НБУ з рефінансування банків, млн грн [13]

У 2024 році спостерігається подальше зростання обсягів залучених коштів до 98 779,5 млн грн (на 14,1%), а обсяг наданих коштів збільшується до 2,4 млн грн. Незважаючи на це, сальдо операцій залишається значним — 98 777,1 млн грн, що підтверджує збереження тенденції до вилучення надлишкової ліквідності з ринку.

У 2025 році ця тенденція посилюється: загальний обсяг залучених коштів зростає до 111 325,8 млн грн (на 12,7%), а надані кошти становлять 5,5 млн грн. Сальдо операцій досягає 111 320,3 млн грн, що свідчить про подальше посилення стерилізаційної політики центрального банку.

Отже, у 2023 – 2025 роках Національний банк України реалізовував політику активного вилучення надлишкової ліквідності з банківської системи. Значне перевищення обсягів залучених коштів над наданими свідчить про

відсутність гострої потреби банків у рефінансуванні та водночас про прагнення регулятора стримувати інфляційні процеси через обмеження грошової пропозиції. Це підтверджує загальну орієнтацію монетарної політики на забезпечення макрофінансової стабільності в умовах підвищеної економічної невизначеності.

Важливим інструментом реалізації монетарної політики центрального банку є кредитування банків з метою підтримання їх ліквідності. Через механізми рефінансування Національний банк України забезпечує стабільність банківської системи, впливає на обсяг грошової маси та регулює короткострокові коливання ліквідності.

У табл. 2.4 наведено динаміку кредитів, наданих банкам НБУ у 2023 – 2025 роках, з розподілом за основними інструментами – кредитами овернайт та тендерним рефінансуванням.

Таблиця 2.4

Динаміка кредитів НБУ, наданих банкам за 2023 – 2025 роки, млн грн [13]

Показник	2023 рік	2024 рік	Темп приросту, 2024 до 2023 року, %	2025 рік	Темп приросту, 2025 до 2024 року, %
Кредити для підтримання ліквідності банків, в т.ч.	291,9	2359	808,2	5594,8	237,2
через постійно діючу лінію рефінансування (кредити овернайт)	101,9	1409	1382,7	3474,8	246,6
шляхом проведення тендеру з підтримання ліквідності банків	190	950	500,0	2120	223,2

Аналіз наведених даних свідчить про різке зростання обсягів кредитування банків упродовж досліджуваного періоду. Зокрема, у 2023 році обсяг кредитів

для підтримання ліквідності становив лише 291,9 млн грн, що свідчить про відносно низьку потребу банків у додаткових ресурсах. Водночас уже у 2024 році цей показник зріс до 2359 млн грн, тобто більш ніж у 8 разів (темپ приросту – 808,2%), що пов'язано з підвищенням нестабільності фінансового середовища або зростанням попиту банків на короткострокову ліквідність.

У 2025 році тенденція до зростання зберігається: обсяг кредитів досягає 5594,8 млн грн (приріст 237,2%), що свідчить про суттєве посилення ролі рефінансування у підтриманні функціонування банківського сектору. Це вказує на погіршення ліквідної позиції окремих банків та активніше використання інструментів НБУ як джерела фінансування.

Структурний аналіз показує, що найбільш динамічно зростають кредити овернайт. Їх обсяг збільшився з 101,9 млн грн у 2023 році до 1409 млн грн у 2024 році (у 13,8 раза), а у 2025 році – до 3474,8 млн грн (приріст 246,6%). Це свідчить про підвищення ролі короткострокового фінансування, яке банки використовують для оперативного покриття тимчасових розривів ліквідності.

Водночас кредити, надані шляхом проведення тендерів, також демонструють суттєве зростання: з 190 млн грн у 2023 році до 950 млн грн у 2024 році (у 5 разів), та до 2120 млн грн у 2025 році (приріст 223,2%). Це вказує на активізацію використання більш гнучких інструментів рефінансування, які дозволяють банкам залучати ресурси на конкурентних умовах.

Таким чином, у 2023 – 2025 роках Національний банк України суттєво активізував кредитування банків з метою підтримання їх ліквідності. Зростання обсягів рефінансування, особливо за короткостроковими інструментами, свідчить про підвищення ролі центрального банку як кредитора останньої інстанції, а також про наявність певних дисбалансів у ліквідності банківської системи. Водночас така політика сприяє забезпеченню стабільності грошового обігу та безперебійного функціонування фінансового сектору.

Одним із важливих інструментів монетарної політики НБУ є операції з мобілізації надлишкової ліквідності банківської системи через розміщення депозитних сертифікатів. Такі інструменти дозволяють Національний банк

України оперативно вилучати надлишкові кошти з грошового обігу, підтримуючи стабільність національної валюти та контроль над інфляцією.

У табл. 2.5 представлено динаміку операцій з мобілізації коштів банків шляхом розміщення депозитних сертифікатів НБУ у 2023 – 2025 роках, із поділом на основні інструменти: постійно діючу лінію овернайт та тендери з розміщення депозитних сертифікатів.

Таблиця 2.5

Динаміка операцій з мобілізації коштів банків шляхом розміщення депозитних сертифікатів НБУ за 2023 – 2025 роки, млрд грн [13]

Показник	2023 рік	2024 рік	Темп приросту, 2024 до 2023 року, %	2025 рік	Темп приросту, 2025 до 2024 року, %
Загальний обсяг залучених коштів, у т.ч.	86576,9	98779,5	114,1	111326	112,7
через постійно діючу лінію проведення тендерів з розміщення депозитних сертифікатів овернайт	86039,3	98235,1	114,2	110906	112,9
шляхом проведення тендерів з розміщення депозитних сертифікатів	537,6	544,4	101,3	419,9	77,1

Аналіз показує, що загальний обсяг залучених коштів залишався високим упродовж усього періоду. У 2023 році він становив 86 576,9 млрд грн, у 2024 році збільшився до 98 779,5 млрд грн (приріст 14,1%), а у 2025 році досяг 111 326 млрд грн (зростання 12,7%). Основну частку коштів формує постійно діюча лінія проведення тендерів овернайт, що забезпечує гнучке і швидке вилучення ліквідності: її обсяги зросли з 86 039,3 млрд грн у 2023 році до 110 906 млрд грн у 2025 році, демонструючи стабільне збільшення на 12,9% у 2025 році.

Кошти, залучені шляхом проведення окремих тендерів з розміщення депозитних сертифікатів, мають меншу питому вагу і демонструють дещо меншу

динаміку. Так, обсяг у 2023 році складав 537,6 млрд грн, у 2024 році – 544,4 млрд грн (приріст 1,3%), а у 2025 році навіть знизився до 419,9 млрд грн (темپ приросту 77,1%). Це свідчить про те, що банки переважно користуються оперативними інструментами овернайт, тоді як тендерні розміщення застосовуються рідше і здебільшого для довгострокового планування ліквідності.

Отже, у 2023 – 2025 роках НБУ проводив активну політику мобілізації ліквідності банків через депозитні сертифікати, переважно використовуючи овернайт-інструменти. Така практика забезпечує ефективне вилучення надлишкових коштів з грошового обігу, підтримку стабільності грошового ринку та контроль інфляційних процесів, зменшуючи ризики перегріву економіки.

Процентні ставки за операціями центрального банку є важливим інструментом реалізації монетарної політики, що впливає на вартість кредитних ресурсів для банків і на ефективність вилучення надлишкової ліквідності з грошового обігу. Зокрема, ставки за кредитами овернайт і депозитними сертифікатами овернайт визначають короткострокові витрати та доходи банків при залученні або розміщенні коштів у НБУ.

На рис. 2.3 наведено динаміку процентних ставок за кредитами овернайт та депозитними сертифікатами овернайт у 2023 – 2025 роках.

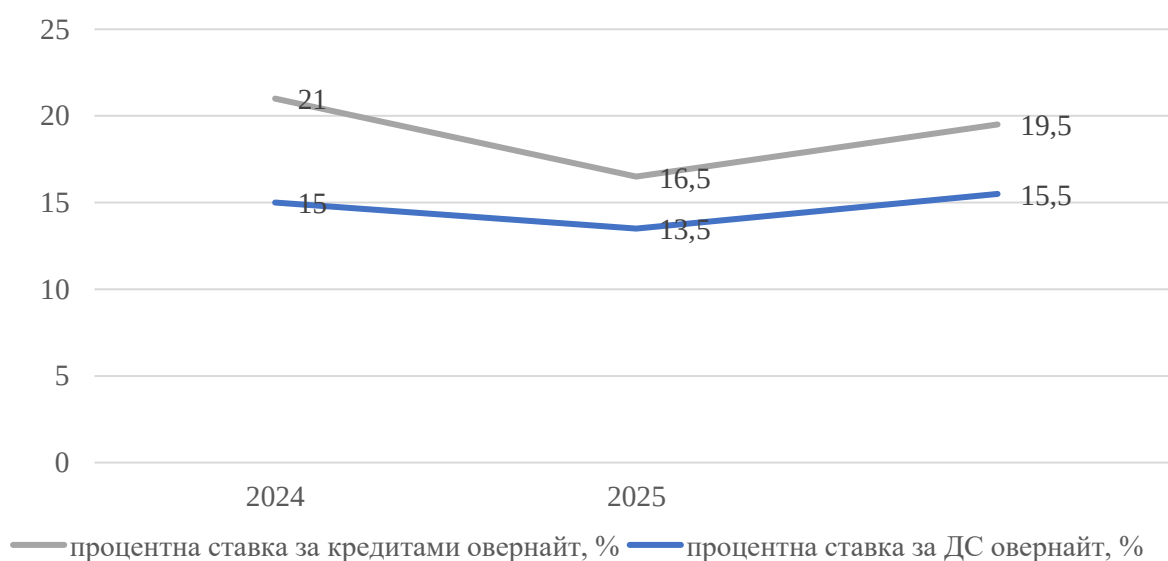

Рис. 2.3. Динаміка процентних ставок за кредитами та депозитами овернайт за 2023 – 2025 роки, станом на кінець року [13]

Аналіз показує, що у 2023 році ставка за кредитами овернайт становила 21%, тоді як ставка за депозитними сертифікатами овернайт була нижчою – 15%. Це свідчить про високий стимул для банків розміщувати кошти у вигляді депозитних сертифікатів і обмежувати короткострокове кредитування, що сприяє вилученню надлишкової ліквідності.

У 2024 році спостерігається зниження обох ставок до 16,5% за кредитами овернайт та 13,5% за депозитними сертифікатами овернайт. Зниження процентних ставок свідчить про пом'якшення умов монетарної політики та зменшення вартості короткострокового кредитування для банків, що стимулює більшу активність у користуванні ресурсами НБУ та підтримує ліквідність системи.

У 2025 році ставки знову підвищуються: до 19,5% за кредитами овернайт та до 15,5% за депозитними сертифікатами овернайт. Це підвищення відображає посилення монетарної дисципліни у відповідь на інфляційні ризики і необхідність стримування надлишкової ліквідності, що забезпечує стабільність грошового обігу і контроль інфляції.

Таким чином, динаміка процентних ставок за кредитами та депозитними сертифікатами овернайт у 2023 – 2025 роках демонструє чітку кореляцію між жорсткістю монетарної політики і операціями з підтримки ліквідності. Високі ставки стимулюють вилучення коштів із системи, а зниження ставок сприяє пом'якшенню умов кредитування, що дозволяє банкам гнучко реагувати на потреби ринку.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що у 2023 – 2025 роках грошовий обіг в Україні демонстрував стійке зростання під впливом макроекономічних чинників і політики НБУ. Центральний банк ефективно комбінував інструменти рефінансування, мобілізації коштів і регулювання ставок для підтримки ліквідності, контролю інфляції та забезпечення стабільності національної грошової системи. Такий підхід забезпечує баланс між потребами банківської системи у ресурсах та загальними цілями монетарної стабільності.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГРОШОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ

3.1. Ризики і виклики функціонування грошового обігу в умовах війни

Функціонування грошового обігу в умовах війни і значних соціально-економічних потрясінь є особливо вразливим і водночас критично важливим для забезпечення стабільності економіки. Збройний конфлікт призводить до підвищеної волатильності грошових потоків, зміни структури попиту на готівкові та безготівкові кошти, а також до зростання ризиків інфляції, девальвації національної валюти та втрати довіри до фінансової системи. У таких умовах банки, підприємства та домогосподарства стикаються з обмеженнями ліквідності, ускладненням безготівкових розрахунків та необхідністю активного втручання центрального банку для стабілізації грошового обігу.

Воєнні дії суттєво трансформують економічну поведінку суб'єктів, структуру попиту і пропозиції грошових коштів, а також механізми формування грошової маси. Грошова маса – це сукупність всіх грошових коштів, що перебувають в обігу й визначають ліквідність економіки, яка знаходиться під впливом як традиційних економічних чинників, так і специфічних воєнних шоків:

1. Зміни у попиті на гроші через невизначеність і втрату довіри – поведінка домогосподарств і підприємств під час війни змінюється, зростає попит на ліквідні активи (готівка, короткострокові депозити), а попит на довгострокові фінансові інструменти знижується через високу невизначеність та підвищені ризики [14]. Це означає, що частка готівки у грошовій масі може зростати навіть при загальному економічному спаді, оскільки економічні агенти прагнуть знизити ризики втрат фінансових ресурсів в умовах війни – явище, яке буде впливати на структуру грошових агрегатів. Окрім того, емоційні реакції громадян під час війни також можуть призводити до збільшення попиту на

ліквідні кошти, оскільки люди уникають ризикованих активів та накопичують готівку задля збереження вартості.

2. Фіскальні та монетарні заходи держави – воєнні дії часто супроводжуються необхідністю істотно збільшувати державні видатки на оборону, соціальні виплати для постраждалих та підтримку економіки. Це призводить до розширення грошової маси через емісію нових грошей або ж через кредитування бюджетного дефіциту центральним банком. Р. К. Ozili та ін. [2] зазначають, що саме війна може стимулювати центральні банки переглядати свої традиційні цілі та приймати монетарні рішення з урахуванням надзвичайних умов (наприклад, зміну ставок, вимоги резервів тощо) для підтримки внутрішньої стабільності економіки.

3. Переведення економіки на воєнний режим та бюджетний дефіцит – у період воєнних дій частка державних видатків на оборону та соціальні виплати значно зростає, що зміщує бюджетні пріоритети та збільшує дефіцит державного бюджету. Якщо цей дефіцит фінансується за рахунок монетарного фінансування (тобто, прямого чи непрямого розширення грошової маси), це створює інфляційний тиск. А. Колодій та ін. [22] аналізують особливості макроекономічної регуляції в умовах війни, і знаходять, що збільшення грошової маси в таких періодах нерідко супроводжується дисбалансами на фінансових ринках та прискоренням інфляційних процесів.

4. Зміни валютної позиції і міжнародної допомоги – воєнні дії можуть суттєво впливати на валютну політику та обмінний курс, що, в свою чергу, впливає на грошову масу. Через коливання курсу долара та інших валют банки та домогосподарства можуть змінювати структуру своїх активів, що відображається у змінах обсягів безготівкових депозитів та валютних резервів. Є. Бублик та ін. [8] аналізують зміни валютної політики під час війни і підкреслюють, що фактори воєнного часу суттєво змінюють валютну поведінку економічних агентів, що має непрямий вплив на грошову масу.

Сукупність факторів пов'язаних з війною, від зміни поведінки домогосподарств та бізнесу до державних монетарних рішень, призводить до

трансформації структури і обсягу грошової маси. Підвищений попит на ліквідність, збільшення бюджетного дефіциту й зміни валютної поведінки створюють додатковий тиск на грошову пропозицію, що робить грошовий обіг більш уразливим до шоків і коливань. У воєнний час монетарні механізми поводяться інакше, ніж за мирних умов, що вимагало адаптації традиційних підходів центральних банків до управління грошовою масою.

Воєнний стан і пов'язані з ним економічні потрясіння суттєво ускладнюють традиційне використання монетарних інструментів Національного банку України. Зазвичай інструменти монетарної політики – процентна ставка, операції на відкритому ринку, обов'язкові резерви, валютне регулювання ефективно впливають на обсяг грошової маси, ліквідність банківської системи та рівень інфляції.

Проте війна змінює економічне середовище, через що ефективність цих інструментів стає обмеженою або непередбачуваною:

1. Процентна ставка та рефінансування банків – у звичайних умовах зміна облікової ставки впливає на вартість кредитів і депозитів, стимулюючи або стримуючи кредитування. Під час війни ефект від таких змін знижується через високу невизначеність і ризики: банки більш обережні у кредитуванні навіть за знижених ставок, а попит на кредити бізнесу і домогосподарств стає менш прогнозованим. Аналіз 2023 – 2025 років показав, що, незважаючи на коливання облікової ставки НБУ від 13,5% до 15,5%, банки активно користувалися кредитами овернайт не для стимулювання економіки, а для покриття ліквідності та ризиків війни.

2. Операції на відкритому ринку та депозитні сертифікати. У воєнний час мобілізація коштів через депозитні сертифікати НБУ має подвійний ефект: з одного боку, це дозволяє стабілізувати ліквідність банківської системи; з іншого – обмежує кредитні ресурси для економіки, що потребує фінансування. В умовах війни значна частина ресурсів спрямовується на підтримку державних потреб, а не на кредитування реального сектору. Тому ефективність цих інструментів у

стимулюванні економічного зростання значно знижується, проте вони зберігають свою роль у контролі інфляційних ризиків.

3. Обов'язкові резерви та регулювання ліквідності – зростання невизначеності змушує банки підтримувати більші резерви, що зменшує ефективність традиційного регулювання через обов'язкові резерви. У період війни банки більше орієнтуються на внутрішні джерела покриття ліквідності та рефінансування від НБУ, ніж на стандартні процентні сигнали чи нормативи резервів.

4. Валютне регулювання – коливання обмінного курсу і підвищена волатильність на валютному ринку знижують передбачуваність ефекту валютних інструментів. Зростає попит на долар та інші конвертовані валюти, що ускладнює контроль грошового обігу через валютні резерви. НБУ змушений активніше втручатися на валютному ринку для підтримки стабільності гривні, що потребує одночасного використання кількох інструментів і зменшує автономність кожного з них. (researchgate.net)

Отже, у воєнний час традиційна ефективність монетарних інструментів НБУ істотно знижується через:

- високий рівень невизначеності та ризиків для банків і домогосподарств;
- орієнтацію банків на підтримку ліквідності, а не кредитування економіки;
- зміну структури попиту на гроші та валютну поведінку учасників ринку.

Разом з тим, НБУ продовжує виконувати ключову функцію стабілізації грошового обігу, балансуючи між контролем ліквідності та підтримкою фінансової системи, що робить інструменти монетарної політики менш прогнозованими, але необхідними для запобігання економічним кризам.

Довіра учасників фінансового ринку – це ключовий фактор стабільного грошового обігу і ефективного функціонування банківської системи. Воєнні дії створюють значні виклики для підтримки цієї довіри, оскільки вони різко збільшують невизначеність та ризики, пов'язані з інвестиціями, збереженням коштів і здійсненням фінансових операцій:

1. Зниження довіри до банківської системи – під час війни населення та бізнес активно реагують на будь-які сигнали нестабільності банківського сектора: інформацію про загрозу заморожування рахунків, дефіцит готівки, обмеження операцій чи зниження ліквідності. М. Гудзь [14] показує, що навіть на тлі адекватної монетарної політики НБУ, рівень довіри до банків може різко падати через психологічний фактор страху втрати коштів. Це призводить до збільшення попиту на готівку та консервативних депозитів, а також зменшення обсягу кредитування.

2. Зростання ризиків і воєнні дії спричиняють високі коливання валютного курсу і швидке зростання цін на товари і послуги. Це формує у домогосподарств і бізнесу очікування подальшої девальвації та інфляції, що змушує економічних агентів концентруватися на збереженні ліквідності. Через це навіть інструменти монетарної політики НБУ, такі як облікова ставка або депозитні сертифікати, частково втрачають ефективність, оскільки учасники ринку діють передусім на основі власного сприйняття ризиків, а не фінансових стимулів.

3. Вплив на міжнародну довіру та інвестиції. Воєнний конфлікт також знижує довіру міжнародних інвесторів і партнерів, що обмежує приплив іноземного капіталу та кредитів. Це додатково посилює тиск на внутрішній фінансовий ринок, оскільки банки та бізнес втрачають доступ до зовнішніх джерел фінансування. Дослідження показують, що під час збройних конфліктів країни з високою воєнною активністю часто стикаються зі значним відтоком капіталу та коливанням валютного ринку, що відображається у зміні структури грошової маси та скороченні оборотних коштів у економіці.

4. Психологічний ефект на поведінку учасників ринку. Крім фінансових факторів, велике значення має психологічний ефект. Страх, невпевненість у стабільності банків та ризик заморожування коштів формують поведінку «панічного» вилучення грошей з банківських рахунків, зростання попиту на валюту або золото, що створює додаткові ризики для грошового обігу.

5. Нестабільність державних фінансів та фіскальна невизначеність – воєнні дії підвищують державні видатки на оборону та соціальні потреби, що збільшує

дефіцит бюджету і потребує більш активного втручання НБУ у фінансовий сектор. Це знижує прогнозованість фінансових рішень для банків і домогосподарств.

6. Ризики кредитування та неплатежів – підприємства та домогосподарства зазнають економічних втрат і часто не можуть своєчасно обслуговувати кредити, що збільшує ризики неплатежів для банків і знижує довіру до кредитних інструментів. Банки стають більш обережними у видачі нових кредитів, що обмежує ефективність монетарних заходів.

Воєнні дії знижують рівень довіри учасників фінансового ринку через:

- паніку та страх перед заморожуванням коштів;
- нестабільність фінансових показників та валютного курсу;
- обмеження іноземних інвестицій;
- психологічний ефект невизначеності;
- фіскальні ризики та дефіцит бюджету;
- зростання кредитних ризиків і неплатежів.

Це зумовлює необхідність активної політики НБУ для підтримки довіри, стабілізації ліквідності та мінімізації негативного впливу на грошовий обіг.

3.2. Напрями вдосконалення грошового обігу і впровадження фінансових інновацій

Сучасний стан грошового обігу в Україні демонструє як позитивні зрушення у сфері цифровізації та безготівкових розрахунків, так і суттєві проблеми, що обумовлені економічною невизначеністю, війною та коливаннями рівня довіри до фінансової системи. Для забезпечення стабільності грошового обігу та підвищення ефективності монетарних інструментів НБУ необхідно впроваджувати нові підходи та фінансові інновації, що дозволяють адаптуватися до сучасних викликів. До таких напрямів належать розвиток безготівкових розрахунків, цифрових валют, фінтех-платформ і платіжних сервісів,

вдосконалення регулювання грошового обігу та посилення прозорості фінансової системи.

Сучасні виклики економічної та воєнної нестабільності вимагають впровадження комплексних стратегій, що забезпечують ефективність, стабільність і гнучкість грошового обігу. Основні перспективні напрями розвитку включають:

1. Впровадження цифрової національної валюти дозволить забезпечити швидкі, прозорі та безпечні розрахунки між усіма учасниками фінансового ринку. Цифрова гривня здатна знизити операційні витрати банків, підвищити швидкість грошового обігу та зменшити ризики, пов'язані з готівкою. Дослідження показують, що CBDC сприяє підвищенню фінансової інклюзії, особливо в регіонах з обмеженим доступом до банківських послуг.

2. Перехід на безготівкові форми оплати (карти, QR-коди, мобільні додатки) дозволяє підвищити ефективність грошового обігу, зменшити витрати на обслуговування готівки та покращити моніторинг фінансових потоків. Впровадження інтегрованих платіжних платформ, що об'єднують банки, торгові мережі та державні сервіси, сприяє швидкому й безпечному переказу коштів, підвищенню довіри та цифровізації економіки.

3. Фінтех-компанії пропонують швидкі, зручні та автоматизовані рішення для управління фінансами, кредитування, інвестицій та страхування. Їх інтеграція з банківською системою України сприятиме підвищенню конкурентоспроможності фінансового сектору, залученню молодих клієнтів і зменшенню навантаження на традиційні банківські канали. (fintechnews.org.ua)

4. Модернізація законодавства та нормативно-правових актів у сфері грошово-кредитної політики дозволяє оперативно реагувати на виклики ринку, впроваджувати інноваційні інструменти та підтримувати довіру учасників ринку. Це включає стандарти безпеки цифрових платежів, прозорість фінансових операцій та контроль за грошовою масою.

5. Використання технологій Big Data та штучного інтелекту для аналізу фінансових потоків, прогнозування інфляції та управління грошовою масою

дозволяє НБУ і банкам більш ефективно регулювати грошовий обіг. Це підвищує точність прогнозів, зменшує ризики панічних вилучень коштів і покращує реакцію на економічні потрясіння. (researchgate.net)

6. Стратегія підвищення фінансової грамотності спрямована на формування у громадян навичок безпечного управління грошима, розуміння інструментів банківської системи та цифрових фінансових сервісів. Це зміцнює довіру до фінансового сектору та сприяє більш ефективному використанню інноваційних інструментів грошового обігу.

Впровадження зазначених стратегій дозволяє суттєво підвищити ефективність і швидкість грошового обігу, водночас зменшуючи залежність економіки від готівки. Це сприяє зміцненню довіри учасників фінансового ринку та інтеграції інноваційних фінансових продуктів у повсякденні операції. Крім того, модернізація механізмів регулювання та прозорість фінансових потоків дозволяють посилити контроль над грошовим обігом і забезпечити його стабільність. Реалізація таких стратегій також підвищує здатність національної фінансової системи адаптуватися до викликів воєнного часу та глобальних економічних тенденцій, забезпечуючи її гнучкість і стійкість.

Оцінка потенціалу впровадження інноваційних технологій у фінансовій сфері передбачає комплексний аналіз можливостей, вигод і обмежень, пов'язаних із цифровізацією грошового обігу та інтеграцією сучасних фінансових інструментів. Основними напрямками оцінки є:

По-перше, технологічний потенціал. Він визначається здатністю банків та фінансових установ впроваджувати цифрові платформи, мобільні додатки, системи електронних платежів та блокчейн-рішення. Оцінка включає доступність ІТ-інфраструктури, рівень автоматизації операцій, а також безпеку й надійність цих систем.

По-друге, економічна ефективність. Інноваційні технології здатні знизити витрати на обслуговування готівки, прискорити процеси розрахунків, зменшити ризики шахрайства та оптимізувати управління ліквідністю. Аналіз економічного

ефекту допомагає визначити, наскільки швидко інвестиції у цифрові рішення окупляться і сприятимуть підвищенню ефективності грошового обігу.

По-третє, регуляторний та правовий аспект. Успішне впровадження інновацій потребує адаптованої нормативно-правової бази, яка регулює використання цифрових валют, електронних платіжних систем та фінтех-продуктів. Оцінка включає відповідність міжнародним стандартам безпеки та фінансової прозорості, а також можливість контролю і моніторингу фінансових потоків.

По-четверте, соціальний та поведінковий фактор. Важливим є рівень фінансової грамотності населення та бізнесу, готовність користуватися цифровими сервісами, довіра до нових технологій і прийняття змін у звичних фінансових практиках.

По-п'яте, стратегічна інтеграція та масштабованість. Оцінка включає здатність інноваційних рішень до інтеграції в існуючі фінансові системи, можливість масштабування на національному рівні та забезпечення взаємодії між банками, регулятором і споживачами.

У цілому, оцінка потенціалу впровадження інноваційних технологій демонструє, що цифровізація фінансового сектору України має великий ресурс для підвищення ефективності грошового обігу, стабілізації фінансової системи та забезпечення гнучкості в умовах економічних і воєнних викликів.

Визначення ключових напрямів модернізації грошового обігу в Україні є критично важливим завданням для забезпечення стабільності та ефективності функціонування національної економіки, особливо в умовах воєнного конфлікту та глобальної економічної невизначеності. Така модернізація передбачає комплексний підхід, який охоплює технологічні, фінансові, регуляторні та соціальні аспекти.

По-перше, цифровізація грошового обігу та впровадження цифрової гривні (CBDC). Цей напрям передбачає створення безпечної та швидкої платформи для розрахунків, що зменшує залежність від готівки, пришвидшує обіг коштів у економіці та забезпечує прозорість фінансових операцій. Водночас цифрова

валюта дозволяє Національному банку України більш оперативно здійснювати монетарне регулювання та контролювати ліквідність банківської системи.

По-друге, розвиток і вдосконалення безготівкових платежів і платіжної інфраструктури. Це включає інтеграцію мобільних платіжних додатків, електронних банківських сервісів, QR-платежів та систем моментальних переказів. Розширення безготівкових розрахунків дозволяє зменшити транзакційні витрати, підвищити швидкість обігу коштів та забезпечити більшу прозорість фінансових потоків, що важливо для стабілізації економіки.

По-третє, впровадження інноваційних фінтех-рішень. Інтеграція фінтех-компаній із банківською системою сприяє автоматизації фінансових процесів, створенню нових продуктів для кредитування, інвестування та страхування, а також підвищенню зручності та швидкості обслуговування клієнтів. Такі рішення дозволяють підвищити конкурентоспроможність фінансового сектору і залучити нових користувачів.

По-четверте, зміцнення нормативно-правової бази та регуляторного контролю. Для успішної модернізації необхідно створити законодавче середовище, яке регламентує використання цифрових валют, електронних платежів та фінтех-продуктів, забезпечує безпеку транзакцій та фінансову прозорість. Ефективний контроль дозволяє запобігти ризикам, пов'язаним із шахрайством, фінансовими пірамідами та панічними вилученнями коштів.

По-п'яте, використання аналітичних інструментів та технологій Big Data і штучного інтелекту для прогнозування грошового обігу, управління ліквідністю та інфляційними процесами. Це дозволяє НБУ і банкам оперативно реагувати на економічні коливання, оцінювати ефективність монетарної політики та прогнозувати фінансові ризики.

По-шосте, підвищення фінансової грамотності населення та бізнесу. Модернізація грошового обігу буде ефективною лише за умови, якщо громадяни та підприємства розумітимуть можливості нових технологій і користуватимуться ними безпечно та свідомо. Навчальні програми, консультації та інформаційні

кампанії підвищують довіру до цифрових та безготівкових інструментів, сприяючи стабільності національної економіки.

Таким чином, комплексна модернізація грошового обігу, що включає цифровізацію, розвиток платіжних систем, впровадження інноваційних фінансових рішень, посилення регулювання та підвищення фінансової грамотності, створює умови для стійкого функціонування економіки, зменшує ризики і підвищує ефективність монетарної політики України.

ВИСНОВКИ

Грошовий обіг є ключовим елементом економічної системи, який забезпечує безперервний рух вартості у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання. Суть грошового обігу полягає у впорядкованому русі грошей, що забезпечує взаємозв'язок між суб'єктами економіки та підтримання макроекономічної стабільності.

Виконання функцій грошей – міри вартості, засобу обігу, засобу платежу, засобу нагромадження та світових грошей – визначає ефективність грошового обігу. Ці функції взаємопов'язані та підсилюють одна одну, формуючи цілісну систему руху фінансових ресурсів у країні.

Форми грошового обігу (готівкова, безготівкова та електронна) відображають еволюцію економіки та технологічний рівень фінансової системи. Перехід до цифрових та безготівкових форм підвищує швидкість, прозорість та ефективність фінансових операцій, водночас створюючи нові виклики для регулювання.

Механізм організації грошового обігу включає суб'єктів, об'єкти, інструменти регулювання, форми обігу, платіжну інфраструктуру та нормативно-правове забезпечення. Ефективна взаємодія цих елементів забезпечує стабільність фінансової системи, контроль за обсягом та структурою грошей, а також підтримку економічного розвитку.

Аналіз динаміки грошової маси та грошових агрегатів у 2023 – 2025 роках показав стабільне зростання всіх основних показників грошового обігу в Україні. Грошова база збільшувалася з 976,9 млрд грн у 2023 році до 1 174,5 млрд грн у 2025 році, що свідчить про розширення грошової пропозиції, зокрема за рахунок зростання готівкових коштів і переказних депозитів. Грошові агрегати М0–М3 демонструють подібну тенденцію: М3, як найширший агрегат, збільшився з 3 077,2 млрд грн у 2023 році до 4 021,3 млрд грн у 2025 році, при цьому частка

готівки у МЗ дещо зменшувалася, що вказує на поступове зміщення грошового обігу у бік безготівкових форм.

Динаміка рівня споживчих цін та грошового агрегату МЗ свідчить про наявність помірного інфляційного тиску у 2024 році, коли інфляція зросла до 12% при збільшенні МЗ на 13,4%. У 2025 році, незважаючи на подальше зростання агрегату МЗ, рівень інфляції дещо знизився до 8%, що свідчить про ефективність монетарних заходів НБУ з регулювання грошової пропозиції.

Оцінка впливу інструментів монетарної політики НБУ показала, що центральний банк активно використовує рефінансування, мобілізацію ліквідності через депозитні сертифікати та регулювання процентних ставок для управління грошовим обігом. Так, обсяги наданих кредитів банкам для підтримання ліквідності зросли з 291,9 млн грн у 2023 році до 5 594,8 млн грн у 2025 році, при чому кредити овернайт стали домінуючим інструментом, що забезпечує оперативне покриття короткострокових потреб банків.

Паралельно НБУ активно вилучає надлишкову ліквідність із системи шляхом розміщення депозитних сертифікатів. Загальний обсяг залучених коштів через овернайт-інструменти збільшився з 86 039,3 млрд грн у 2023 році до 110 906 млрд грн у 2025 році. Це свідчить про посилення стерилізаційної політики НБУ, спрямованої на підтримку стабільності національної валюти та контроль інфляційних процесів.

Динаміка процентних ставок за кредитами та депозитними сертифікатами овернайт підтверджує цю політику: у періоди підвищення ставок банки більш активно розміщують кошти в НБУ, що дозволяє регулятору ефективно контролювати надлишкову ліквідність. Зниження ставок у 2024 році, навпаки, стимулювало кредитування та більш активне використання коштів банками, що свідчить про гнучке регулювання ринку з урахуванням економічної ситуації.

Воєнні дії істотно впливають на динаміку грошової маси та ефективність монетарної політики. Воєнний конфлікт спричинив коливання готівкової маси, збільшення попиту на готівку в окремих регіонах та одночасне зниження безготівкових розрахунків у місцях зруйнованої інфраструктури.

Оцінка впливу воєнних дій на монетарні інструменти НБУ показала, що традиційні методи регулювання, зокрема операції рефінансування та розміщення депозитних сертифікатів, в умовах війни стають менш прогнозованими через високі коливання ліквідності банків та нестабільний попит на кредити овернайт. Аналіз операцій показав різке зростання обсягів залучених коштів банками, що свідчить про підвищену потребу у ліквідності та нерівномірність грошового обігу по регіонах.

Дослідження перспектив розвитку грошового обігу показало, що впровадження цифрових платіжних систем, безготівкових розрахунків та фінансових інновацій здатне компенсувати негативні ефекти воєнних дій, забезпечити стабільність грошового обігу та зменшити залежність економіки від готівки. Використання технологій аналітики великих даних і штучного інтелекту дозволяє більш точно прогнозувати коливання грошової маси, оцінювати ефективність монетарної політики і своєчасно реагувати на ризики. Підвищення фінансової грамотності населення і бізнесу в поєднанні з регуляторними змінами забезпечує більшу довіру до безготівкових та цифрових інструментів і сприяє стабілізації фінансового ринку.

Отже, результати дослідження підтверджують, що модернізація грошового обігу і впровадження фінансових інновацій є ключовими заходами для забезпечення стабільності і ефективності функціонування національної економіки навіть у умовах війни, що дозволяє підвищити швидкість обігу коштів, зміцнити ліквідність банківської системи та покращити прогнозованість монетарної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. McConnell C.R., Brue S. L., Flynn S. M. Economics: principles, problems, and policies. 18th ed. p.
2. Ozili P. K., Okeke E., Obiora K. Wartime monetary policy: monetary policy options to adopt during war. Encyclopedia of Monetary Policy, Financial Markets and Banking. 2025. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4970187>
3. Базецька Г. І. Економічна поведінка в умовах невизначеності. Економічна теорія та право. 2021. № 4 (47). С. 53–68. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2021-47-4-53>
4. Белінська Я., Коваленко Ю. Регулювання валютного ринку України в умовах фінансової нестабільності воєнного часу. Науковий вісник Полісся. 2023. № 1(26). С. 121-140. DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-1\(26\)-121-140](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-1(26)-121-140)
5. Белінський О.О. Еволюція законодавчого регулювання грошового обігу в Україні: історичний та правовий аналіз. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2025. Вип. 87: частина 2. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.2.43>
6. Береславська О., Березовик В. Роль валютних обмежень у забезпеченні стабільності динаміки обмінного курсу в Україні. Економіка та суспільство. 2024. (64). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072-2024-64-1>
7. Бублик Є. Посилення валютного регулювання в Україні на тлі ескалації воєнних дій. Економіка України. 2022. 65. 10(731). С. 35–50. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.10.035>
8. Бублик Є., Єршова Г., Гаркавенко В. Вплив факторів воєнного часу на валютну політику України. Економіка України. 2025. 68(12(769)), С. 20–39. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.12.020>
9. Валовий внутрішній продукт. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.05.2026)

10. Варцаба В., Огородник В. Грошовий ринок України у контексті трансформаційних процесів. Економіка та держава. 2017. № 10. С. 9–12. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/10_2017/4.pdf
11. Гаврилова Н. В., Задорожня Л. М. Сучасні тенденції грошового обігу в Україні: структурні зрушення та вплив на економічну динаміку. Вісник економічної науки України. 2021. № 4(41). С. 47–53.
12. Гаркавенко В., Єршова Г. Валютна політика та її вплив на розвиток корпоративного сектору економіки України. Економіка України. 2024. 67. 12(757). С. 26-50. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.12.026>
13. Грошово-кредитна та фінансова статистика. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415 (дата звернення: 18.05.2026)
14. Гудзь М. Поведінкова економіка в умовах війни: вплив емоцій на економічні рішення громадян. Економіка та суспільство. 2023. (50). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-27>
15. Дзюблюк О. Оптимізація структури грошового обігу в умовах нестабільного економічного середовища. Фінанси України. 2021. № 11. С. 66–75.
16. Дзюблюк О.В., Корнєєв В.В., Міщенко В.І. Теорія і практика грошового обігу та банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності: монографія. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2017. 298 с.
17. Індекси споживчих цін. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 18.05.2026)
18. Історія українських грошей. Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/news/istoriya-ukrainskikh-groshey> (дата звернення: 18.05.2026)
19. Кваша О. В. Основні положення та гіпотези поведінкових фінансів. Економіка та держава. 2020. № 5. С. 225–231. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.5.225>

20. Князева О., Осеньчук Н. Тенденції та перспективи розвитку безготівкових платежів в Україні. Молодий вчений. 2017. № 6(46). С. 438–442. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/6/100.pdf>

21. Коваленко В. В., Сергеева О. С. Грошовий обіг України в період пандемії та воєнного стану: проблеми і виклики. Український фінансово-економічний огляд. 2022. № 2. С. 25–34.

22. Колодій А., Рубай О., Агрес О. Макроекономічне регулювання грошової маси і його вплив на фінансову діяльність бізнесу. Економіка та суспільство. 2025. (75). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-39>

23. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 18.05.2026)

24. Концепція організації готівкового обігу в Україні. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=Cash_management_strategy_pr_2016-08-08.pdf (дата звернення: 18.05.2026)

25. Кужелєв М. О., Нечипоренко А. В. Вплив поведінкових факторів на управління фінансовою діяльністю корпорації: теоретичні аспекти. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. Електронне наукове видання. 2018. № 2. С. 154–168.

26. Маркс К. Наймана праця й капітал / Пер. з нім. Харків: Червоний шлях, 1925.

27. Міжнародна інвестиційна позиція. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 18.05.2026)

28. Нянько Л., Нянько В., Кривий В. Організація грошового обігу в банківській системі України: інституційні підходи та ефективність функціонування. Науковий вісник банківських установ. 2022. № 3. С. 114–122.

29. ОВДП, які знаходяться в обігу, за сумою основного боргу. Огляд фінансових корпорацій. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 18.05.2026)

30. Огляд фінансових корпорацій. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 18.05.2026)
31. Пищуліна О., Юрчишин В., Маркевич К., Міщенко М., Добровольський Д. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. Київ : Центр Разумкова, 2022. 277 с.
32. Про внесення змін до Закону України «Про Національний банк України» щодо організації готівкового грошового обігу: Закон України від 18.09.2012 № 5285-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5285-17#Text> (дата звернення: 18.05.2026)
33. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 18.05.2026)
34. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 18.05.2026)
35. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Нац. банку України від 24.02.2022 № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення: 18.05.2026)
36. Регулятивний потенціал фінансового ринку в умовах глобальних викликів : монографія / за заг. ред. д.е.н., професора С. В. Онишко. Ірпінь : Видавництво Національного університету ДПС України, 2016. 452 с.
37. Рудан В. Я. Удосконалення валютного регулювання та контролю в частині реалізації стратегії розвитку банківської системи України. Наука молода: зб. наук. праць молодих вчених ТНЕУ. 2016. № 24. С. 102-110.
38. Студінський В. А., Студінська Г. Я. Перспективи грошової реформи у контексті післявоєнного економічного відновлення України. Формування ринкової економіки. 2023. № 1. С. 88–97.
39. Сьомченко В.В. Грошові кошти та розрахунки як об'єкт бухгалтерського обліку і контролю. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2012. Вип. 3 (24).

40. Тельнов А. С., Решміділова С. Л. Розвиток поведінкової економіки у прийнятті економічних рішень. Економічний вісник. Серія: Фінанси, облік, оподаткування. 2020. Вип. 5. С. 160–170.

41. Чайковський Я. Грошовий обіг в Україні: сучасний стан, проблеми та напрямки удосконалення організації. Світ фінансів. 2018. № 2(55). С. 108–122. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1060>

42. Шумська С. С. Гроші та економічна динаміка в Україні: теорія та емпіричні оцінки взаємозв'язку. Економіка і суспільство. 2017. № 11. С. 603–611. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/11_ukr/97.pdf

43. Ясишена В.В., Пославська Л.І. Систематизація основних елементів управління грошовими потоками підприємства. Економічний простір. 2016. № 106. С. 241-254.

АНОТАЦІЯ

Толмач Д.С. Сучасні аспекти грошового обігу в Україні. Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці. 2026. 50 с.

У роботі досліджуються теоретичні, аналітичні та практичні аспекти функціонування грошового обігу в Україні. У першому розділі розкрито економічну суть грошового обігу, його структуру та основні елементи, а також визначено нормативно-правові засади регулювання грошового обігу в Україні. У другому розділі здійснено комплексний аналіз сучасного стану грошового обігу в Україні за 2023–2025 роки. У третьому розділі визначено основні проблеми і виклики функціонування грошового обігу в умовах воєнного стану. Також обґрунтовано перспективні напрями вдосконалення грошового обігу, включаючи розвиток безготівкових розрахунків, впровадження фінансових інновацій та цифрових технологій.

Ключові слова: грошовий обіг, грошова маса, монетарна політика, Національний банк України, ліквідність банків, депозитні сертифікати, рефінансування, фінансові інновації, воєнний стан, безготівкові розрахунки.

SUMMARY

Tolmach D.S. Modern Aspects of Monetary Circulation in Ukraine. Manuscript.

Qualification work for the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 072 «Finance, banking and insurance». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi. 2026. 50 c.

The paper examines theoretical, analytical and practical aspects of monetary circulation in Ukraine. The first chapter раскрывает the economic essence of monetary circulation, its structure and main elements, and defines the regulatory and legal framework governing monetary circulation in Ukraine. The second chapter provides a comprehensive analysis of the current state of monetary circulation in Ukraine for the period 2023–2025. The third chapter identifies the main problems and challenges of monetary circulation under martial law. It also substantiates перспективні directions for improving monetary circulation, including the development of cashless payments, the implementation of financial innovations and digital technologies.

Keywords: monetary circulation, money supply, monetary policy, National Bank of Ukraine, bank liquidity, deposit certificates, refinancing, financial innovations, martial law, cashless payments.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ Д.С. Толмач